

Adam Redzik

Z dziejów adwokatury lwowskiej

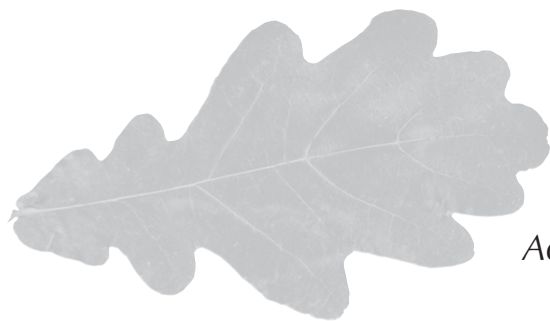
Palestra 51/9-10(585-586), 157-165

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Adam Redzik

Z dziejów adwokatury lwowskiej

Rola Lwowa w dziejach Adwokatury Polskiej jest nie do przecenienia. To tutaj wprowadzono w XIX w. samorząd adwokacki, którego model rzutował potem na terytorium całej Polski. Tu powstawały bardzo ważne zrzeszenia prawnicze, jak chociażby założone w 1868 r. Towarzystwo Prawnicze (potem Polskie Towarzystwo Prawnicze) czy Związek Adwokatów Polskich. Tu też odbył się w przeddzień odzyskania niepodległości pierwszy powszechny Zjazd Adwokatów Polskich.

Historia adwokatury lwowskiej sięga średniowiecza, ale nowożytna palestra ukształtowała się w XIX w. Początkowo nie była ona zorganizowana strukturalnie, bo adwokatów było tylko kilku. Izba Adwokacka we Lwowie powstała najprawdopodobniej w 1849 r., wkrótce po wprowadzeniu w Austrii nowej „tymczasowej organizacji adwokatury” – aktem z 16 sierpnia tr. (zob. A. Niemirowski, *Pogląd dziejowy i zasadniczy na stanowisko obrońcy*, Warszawa 1869, s. 78). Utworzono wówczas izby adwokackie m.in. w Przemyślu, Tarnopolu, Samborze, Złoczowie, Stanisławowie i Lwowie. Początkowo liczebność adwokatów w izbach była niewielka. W 1855 r. we Lwowie wykonywało praktykę jedynie 20 adwokatów, a w Stanisławowie – 8. W następnych latach liczba rosła. W 1876 r. w całym galicyjskim kraju z Krakowem było 229 adwokatów, a w 1884 r. – 300, w tym w Krakowie – 43, a we Lwowie – 81 (S. Milewski, „Palestra” 2004, nr 9–10). W 1910 r. Lwowska Izba Adwokacka liczyła 559 adwokatów, a trzy lata później 1206 (Z. Gelb, *Wolność przesiedlania się a pauperyzacja adwokatury*, „Głos Prawa” 1929, nr 7–9, s. 296). Przez cały okres międzywojenny była ona najliczniejszą w kraju, ale w drugiej połowie lat trzydziestych zbliżyła się do niej izba warszawska. Jak podaje „Głos Prawa” (nr 2–3, 1931), w 1931 r. Izba Lwowska liczyła 1289 adwokatów.

W 1937 r. w Izbie Lwowskiej było – 2548 adwokatów, warszawskiej – 2112, krakowskiej – 1398, i lubelskiej – 286. Z kolei wiosną 1939 r. na liście adwokatów Lwowskiej Izby znajdowało się 2713 nazwisk. Wypada zauważyć, że na początku lat trzydziestych większość adwokatów lwowskich stanowili Żydzi i Polacy wy-

znania mojżeszowego, którzy stanowili ok. 65–70% ogółu. Odsetek adwokatów Polaków (rzymskokatolików) i Ukraińców (grekokatolików) był zbliżony do siebie i wynosił kilkanaście procent, przy czym odsetek rzymskokatolików szybko rósł, osiągając w końcu lat trzydziestych ok. 50% (według danych z ukraińskiego czasopisma „Життя і право” (nr 2, s. 25) w 1939 r. w Izbie Lwowskiej było 1140 Polaków, 1070 Żydów i 439 Ukraińców. Trzeba również pamiętać, że zdecydowana większość adwokatów pochodzenia żydowskiego uważała się za Polaków.

Organami wprowadzonego w połowie XIX w. samorządu adwokackiego było walne zgromadzenie oraz wydział izby, na czele izby stał zaś prezydent. Posiedzenia izby adwokackiej we Lwowie odbywały się początkowo w pomieszczeniach ratusza. Jeszcze w XIX w. siedzibą Izby stała się kamienica przy ul. Kraszewskiego 17 (dziś: S. Kruszelnickiej). Ostatnie wybory do organów Izby Lwowskiej według ustawodawstwa austriackiego odbyły się w 1930 r. Prezydentem został wówczas dr Włodzimierz Gozdawa-Godlewski. Oprócz licznych adwokatów polskich do organów izby wybranych zostało kilku adwokatów ukraińskich, i tak do zarządu Rady: Marian Głuszkiewicz i Jewhen Oleśnicki, a członkami komisji egzaminacyjnej zostali Kost Lewicki, Aleksander Nadraha i Włodzimierz Starosolski.

W okresie autonomii galicyjskiej istniało w okręgu późniejszej Izby Lwowskiej kilka mniejszych izb adwokackich. Wszystkie one zostały w czasie Drugiej Rzeczypospolitej wchłonięte przez Izbę Lwowską. Ostatecznie nastąpiło to 1 listopada 1932 r., kiedy to weszła w życie ustawa – prawo o ustroju adwokatury (Dz.U. z 1932 r. Nr 56, poz. 733).

Tak więc w 1932 r. Lwowska Izba Adwokacka poszerzyła się o obszary byłych izb w Samborze i Przemyślu (Izby w Stanisławowie, Tarnopolu i Złoczowie zlikwidowane zostały wcześniej). Ostatnim prezydentem izby przemyskiej był dr **Leon Probstein**, sprawujący ten urząd w latach 1930–1932 (wypada odnotować, że w 1933 r. Izba Przemyska chciała się reaktywować, ale zabiegi w rządzie nie przyniosły skutku), izby samborskiej zaś znany adwokat i działacz samorządowy (burmistrz w latach 1900–1918) dr **Józef Steuerman**, który godność prezydenta piastował od 1902 r. do swej śmierci 20 lutego 1932 r.

Po przesłedzeniu szeregu wydawnictw seryjnych udało się odtworzyć poczet prezydentów/dziekanów Izby Lwowskiej od 1910 r. (do 1932 r. na czele wydziału izby stał prezydent, a od tegoż roku radą izby kierował dziekan).

Od 1910 r. do śmierci w dniu 10 stycznia 1920 r. prezydentem Izby Lwowskiej był wybitny adwokat i gorący polski patriota dr **Stefan Tobiasz Aszkenaze** (1863–1920). Był on również wiceprezydentem miasta (1909–1914), a od 1914 r. posłem do Sejmu Krajowego. Kolejnym prezydentem został najprawdopodobniej dr **Edmund Kamieński**, który z całą pewnością pełnił funkcję prezydenta w latach 1922–1923. Od 1923 r. do śmierci w 1929 r. prezydentem Izby był dr **Michał Grek** (1863–1929). Po jego śmierci (październik 1929) i krótkim okresie „bezkrólewia”, w marcu 1930 r., prezydentem został znany adwokat i Sędzia Trybunału Stanu (1924–1928) dr **Włodzimierz Gozdawa-Godlewski**, który god-

ność tę piastował do śmierci 15 grudnia 1932 r. Zgon Godlewskiego zbiegł się niemal z wejściem w życie ustawy prawo o ustroju adwokatury z 7 października 1932 r. Pierwszym dziekanem został dr **Leon Chotiner** i stanowisko to zajmował do 1934 roku, doprowadzając do nadzwyczajnego zjazdu adwokatów Izby Lwowskiej, w związku z wprowadzoną nową organizacją adwokatury. W 1934 r. dziekanem wybrano dr. **Artura Tilla** (1874–1936), a wicedziekanem dr. **Mojżesza Dogilewskiego**. W kolejnym roku (1935/36) dziekanem był dr **Zdzisław Mogiła-Stankiewicz**, a wicedziekanem został dr **Marceli Buber**, który stanowisko to zajmował także w roku 1936/37. Z kolei dziekanem w roku 1936/37 został dr **Władysław Róg**. W czasie jego kadencji, w dniach 13–14 czerwca 1936 r. w Izbie Lwowskiej gościła Naczelna Rada Adwokacka („Głos Prawa”, 1936, s. 139–140). Od grudnia 1937 r. do listopada 1938 r. dziekanem Rady był dr **Brunon Pokorny**, a w ostatnim roku przed wybuchem wojny godność tę piastował dr **Jan Pieracki**. Pierwszym wicedziekanem ostatniej przedwojennej kadencji był Adolf Czudowski, drugim Marian Kaliński, sekretarzem Józef Schmidt, skarbnikiem Julian Bętkowski, a pierwszym rzecznikiem dyscyplinarnym J. Franke.

Lwowska Izba Adwokacka przez wiele lat nie posiadała własnego organu prasowego. Sprawozdania publikowano więc w „Prawniku”, „Przeglądzie Prawa i Administracji”, „Palestrze”, a następnie „Głosie Prawa”, który nieoficjalnie nazywano organem izby. W 1933 r. uruchomiono organ Lwowskiej Izby Adwokackiej pod nazwą „Nowa Palestra”. Pierwszy numer czasopisma ukazał się w styczniu 1933 r. i wywołał wiele sporów i protestów w łonie izby. Politycznie czasopismo związane było z nurtem sanacyjno-narodowym. Wydawano je też niejako w opozycji do „Głosu Prawa”.

Pisząc o lwowskich czasopismach prawniczych, nie można nie zauważyć, że odegrały one niezwykle ważną rolę w dziejach polskiej nauki prawa. Niemal wszystkie one zakładane i redagowane były przez adwokatów. W latach 1870–1901 ukazywał się (z różnym natężeniem) redagowany przez adwokata dr. Ignacego Szczęsnego Czemyryńskiego „Prawnik”; w 1876 r. powstał „Przegląd Prawa i Administracji” redagowany przez adwokata prof. Ernesta Tilla, a potem jego syna, adw. dr. Artura Tilla, Józefa Münza i prof. Romana Longchamps de Bérier (od 1936 r. samodzielnie), który ukazywał się do 1939 r. (w ostatnich 5 latach jako organ Wydziału Prawa UJK); w 1910 r. powstała „Palestra” redagowana przez adw. dr. Anzelma Lutwaka (poprzedniczka warszawskiej, powstałej w 1924 r.) (ukazało się jej tylko kilka numerów); w 1926 r. ukazał się po raz pierwszy „Głos Prawa” redagowany przez niestrudzonego adw. Anzelma Lutwaka (ukazywał się do 1939 r.), w 1913 r. powstał organ Związku Adwokatów Polskich – „Czasopismo Adwokatów Polskich”, które wychodziło do 1939 r., a redaktorem pisma do 1935 r. był adw. dr **Antoni Dziędzielewicz**. Po jego śmierci m.in. adw. dr **Brunon Blumenfeld** (ojciec Tadeusza – dobrze zapowiadającego się naukowca i asystenta z Wydziału Prawa UJK); w 1933 r. utworzona została „Nowa Palestra”, redagowana do 1939 r. przez adw. **Leona Nagela** (do wcześniejszej nawiązująca jedynie tytu-

łem). Adwokat dr **Kost Lewicki** był założycielem i redaktorem jedyne go czasopisma prawniczego w języku ukraińskim wydawanego w latach 1928–1939 – „Життя і право” – organu „Sojuzu Ukraińskich Adwokatów”. Jedynym „nieadwokackim” czasopismem prawniczym wydawanym w okresie II Rzeczypospolitej we Lwowie było powstałe w 1927 r. „**Czasopismo Sędziowskie**” redagowane przez sędziego Konstantego Liszkę, a następnie sędziego dr. Alfreda Laniewskiego. „Przegląd Prawa i Administracji im. Ernesta Tilla” (taka nazwa od 1926 r.) przestał być czasopismem redagowanym przez adwokata w momencie rezygnacji z praktyki prof. Tilla, co nastąpiło w 1905 r., jednak nadal żywo interesował się życiem korporacyjnym.

W środowisku Lwowskiej Izby Adwokackiej istniało w okresie międzywojennym kilka organizacji skupiających wyłącznie adwokatów. Najstarszą był **Związek Adwokatów Polskich** założony we Lwowie w 1911 r. z inicjatywy kilku adwokatów lwowskich narodowości polskiej. Ogromny udział w powołaniu organizacji miał adw. dr **Antoni Dziędzielewicz** (1854–1935), jednak pierwszym prezesem ZAP-u został dr **Włodzimierz Mochnecki**. Już po roku, w 1912 r., zastąpił go na tym stanowisku i pełnił je do swej śmierci w 1935 r. wspomniany dr Antoni Dziędzielewicz. W roku 1935 prezesem Związku był dr **Artur Till**, który w latach 1925–1934 był prezesem oddziału lwowskiego ZAP, a w 1934–1935 r. pełnił funkcję dziekana Rady. Z powodu wielu zajęć oraz stanu zdrowia prosił on o zwolnienie go z powierzonej funkcji, na co zarząd nie wyraził zgody, uznając jego przywództwo za honorowe. Zasadą ZAP było doprowadzenie do wspomnianego już, powszechnego Zjazdu Adwokatów Polskich, który odbył się w czerwcu 1914 r. we Lwowie. Wzięło w nim udział ponad 300 adwokatów z wszystkich zaborów. W okresie 1937–1939 r. na czele Zarządu Głównego ZAP stał adw. **Bolesław Bielawski**, prezesem oddziału lwowskiego był natomiast dr **Tadeusz Janiszewski**. W czerwcu 1939 r. ZAP liczył 1397 członków, w tym w Warszawie 507, a we Lwowie 158. Centrum przeniosło się więc do Warszawy.

Drugi z kolei, **Związek Adwokatów Ukraińskich** (Sojuz Ukrainських Adwokatów) powstał 5 maja 1923 r. (data rejestracji w urzędzie wojewódzkim). Inicjatorami powołania Związku byli adwokaci Stepan Fedak, Maks Lewicki, Włodzimierz Ogramowycz, Jewhen Dawidiak, Jarosław Oleśnicki, Stepan Szuchewycz i Lew Hankewycz. W tym samym miesiącu miał miejsce zjazd założycielski. Pierwszym prezesem został dr **Stepan Fedak**, a jego zastępcą Max Lewicki. W 1926 r. prezesem „Sojuzu Adwokatów” był dr **Lew Hankewycz** (Hankiewicz). W 1934 r. Związek liczył 450 członków, a na jego czele stał dr Kost Lewicki (*Dziesięciolecie Sojuzu Adwokatów Ukraińskich*, „Głos Prawa” 1934, s. 532). Siedziba Związku znajdowała się w lokalu przy ul. Ruskiej 20.

Trzecim zrzeszeniem narodowym było **Koło Adwokatów Żydów**, powstałe prawdopodobnie w lipcu 1923 r. Pierwszym prezesem został znany adwokat dr **Abraham Landes**. W dalszych latach prezesem był m.in. dr **Lejb Landau**. Było to zrzeszenie o charakterze apolitycznym skupiające część adwokatów żydowskich.

Pisząc o adwokaturze lwowskiej, nie można pominąć roli lwowskiego Wydziału

Przedwojenna siedziba
Lwowskiej Izby Adwokackiej
przy ul. Kraszewskiego 17
(obecnie Kruszelnickiej),
w sąsiedztwie parku im.
T. Kościuszki (dziś im. I. Franki)

Prawa Uniwersytetu Jana Kazimierza (dalej: UJK), który był jednym z najważniejszych ośrodków prawniczych, jeśli nie najważniejszym, w międzywojennej Polsce. Dość przypomnieć, że autorami projektów głównych kodeksów międzywojennych byli w większości profesorowie lwowscy: kodeks karny z 1932 r. – Juliusz Makarewicz, kodeks zobowiązań – Ernest Till i Roman Longchamps de Bérier, kodeks handlowy – Aleksander Doliński. Ogromny wkład w prace Komisji Kodyfikacyjnej RP wnieśli profesorowie Maurycy Allerhand i Kamil Stefko. Trzech spośród wymienionych było adwokatami co najmniej przez pewien okres (**E. Till**, **A. Doliński**, **K. Stefko**), a czwarty przez całe życie (**M. Allerhand**) zaś piąty, po zdaniu egzaminu adwokackiego, nie podjął praktyki, gdyż był pracownikiem jakże ważnej instytucji prawniczej, jaką była Prokuratura Skarbu (**R. Longchamps de Bérier**). Adwokatami byli też: profesor UJK oraz członek Komisji Kodyfikacyjnej **Julian Nowotny**, profesor prawa handlowego **Mieczysław Honzatko** oraz profesor prawa rzymskiego **Wacław Osuchowski**.

Lwów był miastem, z którym związało swe życie wielu znakomitych adwokatów doby rozbiorów i drugiej niepodległości. Wymieńmy chociażby tak znane nazwiska jak **Franciszek Smolka** (1810–1899) – działacz niepodległościowy, polityk i inicjator kopca Unii Lubelskiej we Lwowie; **Maurycy Kabat** (1814–1890) – profesor uniwersytetu i polityk, **Karol Eugeniusz Lewakowski** (1836–1912) – polityk i działacz ludowy, **Rudolf Hefner** (1812–1891) – założyciel „Dziennika Polskiego” i powstaniec 1863 r., **Karol Malisz**, **Maksymilian Machalski**, czy **Florian Ziemiałkowski** – wieloletni prezydent Lwowa. Znaczący wzrost liczby adwokatów, ale również i osobistości adwokackich Lwowa nastąpił na początku XX w.

Praktykę adwokacką podjęły osoby, których nazwiska stały się wkrótce znane nie tylko w środowisku lokalnym. Chociażby specjalizujący się w prawie cywilnym,

wybitny i cieszący się ogromnym autorytetem prawnik prof. **Maurycy Allerhand**, który prowadził kancelarię wspólnie z synem dr. **Joachimem Allerhandem**. Równie znakomitym adwokatem cywilistą i wybitnym autorytetem był wspomniany prof. **Ernest Till**, w którego ślady poszedł jeden z synów – dr **Artur Till**. Znanym cywilistą był dr **Bogusław Longchamps de Bérier**, którego syn Franciszek – późniejszy wybitny uczonek, odbył przed wojną aplikację adwokacką.

Wśród adwokatów specjalizujących się w prawie karnym głośne nazwisko posiadał wieloletni prezydent Izby dr **Michał Grek** (1863–1929). Jego talent oratorski ponoć zachwycał. Uchodził za wybitnego obrońcę w sprawach karnych i politycznych. Bronił m.in. studentów UJK oskarżonych przez władze o to, że zażądali obchodzenia żałoby narodowej w związku ze stuleciem drugiego rozbioru Polski. Politycznie sympatyzował z ludowcami i przyjaźnił się z wieloma Ukraińcami. W latach 1900–1907 był posłem do parlamentu austriackiego. Jego pogrzeb był ogromną manifestacją polskich uczuć patriotycznych. Sławą bardzo dobrego obrońcy cieszył się również pochodzący z Przemyśla dr **Maurycy Joachim Axer** (1887–1942) – wspaniały mówca, który w 1932 r., w słynnym, zekranizowanym procesie poszlakowym bronił Emilię Małgorzatę Gorgonową oskarżoną o zabójstwo Ludwiki Zarembianki w Brzuchowicach pod Lwowem. Proces ten przysporzył mu ogromnego uznania. Za znakomitego obrońcę w sprawach politycznych uchodził Ukrainiec dr **Włodzimierz Starosolski**.

Znakomitym prawnikiem i adwokatem oraz głęboko uduchowionym działaczem społecznym był dr **Włodzimierz Gozdawa-Godlewski** (1865–1932) (zob. Edward Holländer, „Głos Prawa” 1932, s. 541–543), który oprócz praktyki wiele publikował oraz czynnie działał w Towarzystwie Prawniczym we Lwowie (przez 20 lat był jego skarbnikiem). Na listę adwokatów we Lwowie wpisany został 28 lutego 1898 r. Od 1912 do 1920 r. był prezydentem Rady Dyscyplinarnej, a po śmierci M. Greka został prezydentem Izby. W latach 1924–28 był członkiem Trybunału Stanu. Znanym w środowisku adwokatem był dr **Włodzimierz Mochnacki** (1866–1934) – współzałożyciel ZAP i jego pierwszy prezes. Przez wiele lat dyrektor Galicyjskiej Kasy Oszczędności we Lwowie i wiceprezydent Izby Lwowskiej. Walczył w obronie Lwowa 1918–1919. Był znakomitym znawcą zagadnień bankowych. „Ojcem rodzin adwokackich” Izby Lwowskiej określano natomiast dr. **Edmunda Kamińskiego**, powszechnie lubianego adwokata, który przez wiele lat zarządzał funduszami charytatywnymi Izby. Był głównym twórcą i zarządcą funduszu wsparć koleżeńskich, wdowich i sierocych oraz funduszu wzajemnego koleżeńkiego ubezpieczenia. Przez przeszło trzydzieści lat wybierany był do organów Izby Lwowskiej. W okresie tym pełnił również godności prezydenta i wiceprezydenta izby.

Ponad trzydzieści lat prowadził we Lwowie kancelarię adwokacką (1905–1936) znany patriota polski i polityk, wieloletni poseł i senator, znawca zagadnień mniejszości narodowych – **Henryk Loewenherz** (1871–1936). Był on również wiceprezesem Instytutu Badania Spraw Narodowościowych w Warszawie, a w latach 1919–1927 również członkiem Rady Miasta Lwowa. Ciekawostką jest, że do koń-

ca życia pozostał wyznania mojżeszowego, chociaż jego rodzina w dużej części przeszła na katolicyzm i w obrządku katolickim odbył się pogrzeb H. Loewenherza na Cmentarzu Łyczakowskim we Lwowie. Inny lwowski adwokat, o zbliżonym nazwisku – **Natan Loewenstein-Opoka** (1859–1929), wywodzący się z rodziny żydowskiej, patriota polski i zwolennik poglądu asymilacyjnego, zasłynął obroną legionistów polskich Józefa Piłsudskiego w procesie o odmowę złożenia przysięgi cesarzowi austriackiemu.

Wybitną postacią wywodzącą się ze środowiska adwokatów izby lwowskiej, a w zasadzie przemyskiej był dr **Herman Liberman** (1870–1941). Pochodził on z gorliwej katolickiej rodziny żydowskiej z Drohobycza (ojca ponoć nazywano „katolicki Józio”). Odbył studia prawnicze w Wiedniu i po odbyciu aplikacji, w 1899 r., otworzył kancelarię adwokacką w Przemyślu. Był aktywnym działaczem politycznym, m.in. posłem do Rady Państwa. Brał udział w licznych zjazdach i kongresach międzynarodowych. Od 1919 r. był posłem kolejnych sejmów. W 1926 r. stanął po stronie rządu, a w 1930 r. został aresztowany i sądzony w procesie brzeskim. W 1932 r. opuścił Polskę. Po wybuchu wojny współpracował z Sikorskim. We wrześniu 1941 r. został Ministrem Sprawiedliwości w rządzie Sikorskiego. Miesiąc później zmarł.

Z polityką związani byli również adwokaci: dr **Leonard Stahl** (1866–1929) – wieloletni wiceprezydent Lwowa i polityk o poglądach narodowych; dr **Henryk Diamond** (1860–1931) – adwokat i ekonomista, a jednocześnie polityk o poglądach socjalistycznych (politykę i działalność społeczną przedłożył nad działalność adwokacką, której zaprzestał); dr **Antoni Nowak-Przygodzki** (1897–1959) – wieloletni nauczyciel akademicki i działacz samorządowy.

Przez pewien okres (1894–1914) adwokatem był też profesor Politechniki Lwowskiej, wykładający również na Uniwersytecie Jana Kazimierza, wybitny znawca ekonomii prof. **Leopold Caro** (1864–1939).

Wybitnym lwowskim adwokatem specjalizującym się w kwestiach podatkowych był dr **Ludwik Mund**, który przez wiele lat pracował w Izbie Skarbowej. Zmarł on w wieku zaledwie 50 lat w 1934 r. Na wspomnienie zasługują inni znani w środowisku adwokaci, jak dr **Ignacy Lau** (1873–1936) i dr **Abraham Landes** (1868–1936). Ten ostatni uchodził za świetnego prawnika, o ogromnej inteligencji, wiedzy i temperamencie. Przez szereg lat był wiceprezydentem Izby Lwowskiej, a w latach inflacji zorganizował we Lwowie adwokacką spółdzielnię spożywczą „Palestra”. Był inicjatorem powołania Funduszu Koleżeńckiego Ubezpieczenia. Był też jednym z założycieli wspomnianego *Koła Adwokatów Żydów* i pierwszym jego prezesem. Znany był z tego, że za bardzo brał sobie do serca krzywdy klienta i przez tę ofiarność dla powierzonej sprawy „spłonął”, gdyż po przegraniu w I instancji ważnego procesu, w którym wierzył, że prawo i słuszność są po stronie klienta, a więc był przekonany o zwycięstwie, odebrał sobie życie. Autor nekrologu w „Głosie Prawa” napisał o nim – „wiosenny to był człowiek-adwokat...”.

Oprócz wspomnianych adwokatów – profesorów UJK, adwokaci pracowali rów-

niez na innych uczelniach. Na przykład wykładowcami Akademii Handlu Zagranicznego byli adwokat dr **Marian Rosenberg**, który wykładał organizację przedsiębiorstw handlowych, statystykę gospodarstw prywatnych i encyklopedię górnictwa oraz wspomniany Antoni Nowak-Przygodzki. Adw. dr **Juliusz Rodkowski** był z kolei współwłaścicielem firmy „DELTA” wydającej skrypty dla studentów prawa, którego prawdopodobnym współnikiem był prof. UJK i adwokat **Wacław Osuchowski**. Wybitnym adwokatem i komentatorem aktów prawnych, autorem licznych opracowań naukowych był pochodzący z Przemysła dr **Leon Peiper**. Adwokatem był też Tońko, a właściwie dr **Henryk Vogelfänger** (1902–1990) ze słynnego duetu radiowego, a potem także kinowego. Jego dialogi ze Szczepkiem (właśc. Kazimierzem Wajdą (1905–1955) nadawane na „Wesołej Lwowskiej Fali” w latach trzydziestych przyciągały w niedzielne popołudnie przed odbiorniki radiowe całą Polskę.

Do połowy lat trzydziestych ponad połowa adwokatów była narodowości żydowskiej. W większości były to jednak osoby w znacznym stopniu zasymilowane, uważające się za Polaków wyznania mojżeszowego. Liczni z nich stali się ofiarami zbrodni katyńskiej.

Ze środowiska żydowskiego wywodzili się znani adwokaci, politycy i działacze syjonistyczni dr **Henryk Rosmarin** (1882–1955), dr **Emil Sommerstein** (1883–1957), dr **Leon Reich** (1879–1929) i dr **Adolf Silberschein** (1882–1966). Adwokatami związanymi z organizacjami żydowskimi byli przewodniczący komitetu wykonawczego wschodniogalicyskiej organizacji syjonistów dr **Adolf Rotfeld**, dr **Lejb Landau**, dr **Henryk Londesberg**, dr **Maks Schaff** oraz dr **E. Scherzer**. Wspomnieć wypada o dobrze zapowiadających się dwóch młodych adwokatach, autorach licznych opracowań naukowych z dziedziny prawa cywilnego **Natanie Sommersteinie** i **Izraelu Bleiu** – uczniach Romana Longchamps de Bérier oraz o asystencie w Katedrze Prawa Handlowego i Wekslowego UJK kierowanej przez prof. Aleksandra Dolińskiego, dr. **Maksymilianie Fabianie** (1900 – ?), który od 1926 r. prowadził kancelarię adwokacką.

Inaczej było z Ukraińcami, których odsetek w izbie wynosił ok. 15%. Wielu spośród nich było wybitnymi obrońcami. Wyróżniali się: wspomniany **Włodzimierz Starosolski** – skądinąd mający polskie pochodzenie, wychowanek Greka, **Kost Lewicki** – działacz społeczny i wydawca, **Marian Konstanty Głuszkiewicz** (1877–1935) – znakomity mówca i obrońca; w 1932 r. powołany do NRA, **Jewhen Oleśnicki**, **Jewhen Dawydiak**, **Michał Wołoszyn**, **Stefan Fedak**, **Dymitr Ławicki** i **Alaksander Nadraha**.

Tragicznym okresem w dziejach lwowskiej palestry był okres II wojny światowej. Liczni adwokaci padli ofiarami aresztowań, wywózek i egzekucji sowieckich z lat 1939–1941. W okresie okupacji niemieckiej (1941–1944) bardzo wielu zginęło w obozach zagłady, w tym przede wszystkim adwokatów wyznania mojżeszowego, których liczba w 1939 r. wynosiła ok. 1200. Miejscami zagłady było getto lwowskie, Obóz Janowski we Lwowie (gdzie zginął m.in. prof. Maurycy Allerhand), Bełżec oraz bardzo liczne inne miejsca, w których śmierć ponieśli znani adwokaci lwow-

scy: A. Rotfeld, L. Landau, H. Londesberg, M. Schaff, E. Scherzer. Prawdopodobnie w dobie holocaustu zamordowany został dr **Anzelm Lutwak**, a w Wiedniu w 1944 r. zastrzelono dr. **Tadeusza Blumenfelda**. Pełnej listy strat adwokatury lwowskiej w czasie II wojny światowej nie jesteśmy w stanie odtworzyć, gdyż Niemcy zniszczyli archiwa żydowskie, ewidencji zabitych Żydów nie prowadzili, a archiwalia Lwowskiej Izby Adwokackiej do dziś nie zostały odnalezione.

W tym strasznym czasie funkcjonowała Izba Adwokacka – jawna pod patronatem Niemców oraz tajna.

Mało znane w dziejach Izby są lata 1939–1941. Według informacji I. Głowackiego do 1941 r. nie udało się w pełni zorganizować adwokatury na wzór sowiecki. Po zajęciu Lwowa przez Niemców odtworzono częściowo Izbę Lwowską, której zarządcą komisarycznym został przedwojenny długoletni sekretarz Lwowskiej Izby Adwokackiej Ukrainiec dr **Michał Wołoszyn** (zmarł w 1943 r.). Jednocześnie, jesienią 1942 r. Tajna Naczelną Radę Adwokacką w Warszawie powołała Tajną Radę Adwokacką we Lwowie. Na jej czele stanął jako dziekan **Marian Szpila**, poza tym w skład zarządu weszli Marian Gubrynowicz, Bolesław Wróblewski i Roman Załucki. Kilku pracowników naukowych przedwojennego Wydziału Prawa UJK, np. prof. **Kazimierz Przybyłowski**, prof. **Marian Zimmermann** oraz doc. **Marian Waligórski** podjęło praktykę adwokacką w okresie okupacji hitlerowskiej Lwowa. Prowadzone przez nich kancelarie były miejscami prowadzenia tajnego nauczania w ramach kierowanego przez Przybyłowskiego Tajnego Wydziału Prawa UJK.

Powyższe szkice, wyczerpania i krótkie noty biograficzne nie wyczerpują tematyki związanej z dziejami Lwowskiej Izby Adwokackiej, nie zamykają też listy koryfeuszy lwowskiej palestry. Jednakże odtworzenie dziejów Izby Lwowskiej, wskutek braku archiwaliów, a także wspomnień adwokatów staje się niemal niemożliwe. Jedynymi dostępnymi dziś źródłami, są wydawnictwa periodyczne i okolicznościowe oraz pośrednie źródła archiwalne w materiałach sądów, urzędów miejskich i wojewódzkich. Istnieje nadzieja, że materiały Lwowskiej Izby Adwokackiej nie zostały zniszczone i znajdują się gdzieś na Ukrainie lub w Rosji. Jednakże dotychczas nie odnotowano sygnałów, które w sposób jednoznaczny potwierdzałyby to przypuszczenie.